

Marko Josipović, *IL PENSIERO FILOSOFICO DI GIORGIO RAGUSEO NELL'AMBITO DEL TARDO ARISTOTELISMO PADOVANO* — studia Universitatis s. Thomae in Urbe, 26 — Massimo, Milano 1985, str. 208

Krajem prošle godine literatura iz područja istraživanja hrvatske filozofske baštine dobila je u monografiji pod gornjim naslovom još jedan vrijedan prilog. Autor je za svoj rad koristio sva do danas nađena Raguseiusova djela, tj. ona objavljena tiskom, kao i ona koja su još u rukopisima a nalaze se u bibliotekama i arhivima u Londonu, Milanu, Padovi i Veneciji. (Korištenje rukopisnih djela teško je realizirati, posebno našim domaćim istraživačima.) U opsežnoj literaturi o Raguseiusu i najznačajnijim predstavnicima padovanskog peripatetizma, kojom se Josipović za ovaj rad služio, navedeni su i naši domaći autori, što pozitivno može pridonijeti proširivanju i intenziviranju istraživačke suradnje.

Djelujući na univerzitetu u Padovi u kasno-renesansnom razdoblju, kad se opći duhovni napon već počinje istraživački usmjeravati prema novim horizontima i s time u vezi određuje sebi sasvim konkretne zadatke, Raguseius ostaje doduše konsekventni aristotelovac, ali nije zatvoren prema nadirućoj struji novoga. Tu budnost i otvorenost Raguseiusove misli, naime, da premda oduševljen Aristotelom, ipak nije Filosofa pretpostavljao Istini, Josipović ističe na više mjesta u svome radu te, među ostalim, u potvrdu toga citira (str. 66/67)¹ njegovo pismo *De Circulis Eccentricis et Epicyclis*, upućeno 10. X 1601. aristotelovcu Antoniu Medu u Dubrovnik. Raguseius tu iznosi mišljenje da ga upravo to što je filosof obvezuje da prihvati tezu koja je vjerojatnija i bolje obrazložena te se više slaže s istinom, bez obzira na to je li Aristotelova, ili su je iznijeli Astronomi, ili neki drugi autori. Josipović također navodi pozitivan Raguseiusov stav prema nekim Galilejevim otkrićima (Galilej je držao katedru matematike u Padovi od 1592. do 1610, od čega se osam godina poklapa s Raguseiusovim djelovanjem na tome univerzitetu), konkretno prema izumu teleskopa, kojim se Raguseius služio u motrenju neba (v. str. 68, napomene 15 i 16). No uza sve to, on je zastupao Aristotelovo stanovište o podjeli svemira na sublunarno i supralunarno područje, od kojih svako ima svoju vlastitu materijalnu i zakonsku strukturu, različitu od onoga drugog; to ipak ne isključuje mogućnost utjecaja supralunarnog na sublunarno područje. Prihvaćajući principijelno postojanje takvih utjecaja, Raguseius, međutim, odbacuje astrologiju i sve oblike divinacije. Josipović, na zanim-

¹ Brojevi u zagradama znače stranice djela navedenog u naslovu.

ljiv i jasan način, iznosi ove momente Raguseiusove filozofske misli, koja ponekad ide ispred svog vremena, a ponekad je opet zatvorena u njegove okvire. Ističe, također, da Raguseius otklanja teoriju o dvostrukoj istini (koja je, inače, bila prihvaćena od većine padovanskih aristotelovaca), tvrdeći da je istina jedna i da se podudara s naukom katoličke vjere, ali da ljudski um u svome napredovanju ne doseže uvijek pravu istinu, te je doseg znanja umnogome relativan.

Prikaz Raguseiusove misli Josipović razrađuje kroz njezine različite aspekte: problemi logike, gnoseologije, filozofije prirode, psihologije, pitanja o Bogu ako ih Aristotel tretira, te fragmenti iz filozofije morala. Od te tematike je najviše razrađena filozofija prirode, koja je bila glavna Raguseiusova preokupacija, budući da je za predavanja iz Aristotelove filozofije prirode bio zadužen na padovanskom univerzitetu (kao takmac Cremoninija koji je taj predmet predavao na I katedri, a Raguseius na II).

Nije lako u sažetom obliku iznijeti kompleksnost problematike u kojoj se Raguseius suočava ne samo sa stavovima Aristotela nego i s raznim peripatetičarima aleksandrijske i averoističke interpretacije, ponekad i s platonističkim i neoplatonističkim tumačenjima nekih pitanja, zatim s razlikama između tomističke i skotističke škole, itd. Smatram da je Josipović u tome uspio.

U Raguseiusovoj filozofiji morala, uz utjecaj Aristotelove etike i ponešto Epikurovih pogleda, istaknut je stoički utjecaj. U tom su smislu prikazana osobito Raguseiusova tumačenja čovjekove sreće i vrijednosti prijateljstva.

U pogledu biografskih podataka, također sam mišljenja da je godina rođenja Georgiusa Raguseiusa desetak godina prije nego što Tomasini navodi u biografiji (tj. da je rođen oko 1569), što potvrđuje i spis *Astronomico e filosofico discorso di Giorgio Raguseo sopra l'anno M. D. X. C. . .*, za koji Josipović ispravno tvrdi da mu je autor Georgius Raguseius (str. 37). Josipovićevi podaci o prijateljskim vezama s dubrovačkom obitelji Radulović i o dopisivanju s dubrovačkim filozofom Antunom Medo podupiru tvrdnju (koja, koliko mi je poznato, nije bila dovođena u pitanje) da mu je rodno mjesto Dubrovnik.

Što se tiče njegovih roditelja (ako ima smisla to pitanje danas pokretati), mislim da bi napomena na margini jednog Georgiusovog pisma »Lucas Raguseius Autoris pater...« (str. 31) bila od većeg značenja samo onda ako je pisana rukom samog Georgiusa, ili Lucasa, što bi se moglo utvrditi fotokopijom i grafološkom ekspertizom dokumenta. To što je u Veneciji odgajan u uglednoj obitelji Lucasa, uz njegova dva sina (Giovanni Domenico i Andrea), te ih u korespondenciji naziva braćom a Lucasa ocm, ne mora značiti da je i po rođenju bio Lucasov sin. Kako se može objasniti da I. Ph. Tomasini, u djelu objavljenom osam godina nakon Georgiusove smrti, tvrdi da su ga u pogledu pogreba i raspodjele preostale imovine smatrali ilegalnim i crkvene i građanske vlasti? Bilo bi čudno da se iz obitelji Lucasa Raguseiusa nije nitko javio da objasni stvar ako je toj obitelji pripadao. S druge strane, nepobitne su njegove bliske veze s obitelji iz koje potječe Giambattista Milani, biskup Bergamo. Georgius ga naziva »patruus meus«, ne samo u posveti spisa *De Puero et Puella* kardinalu Federicu Borromeu, već i na više mjesta u svojim pismima. Josipović navodi (na str. 36) tri takva mjesta, od kojih na jednome, u pismu koje je upućeno Nicolau Lio, kardinalu u Bergamu »dapprima viene usata la parola 'patruus', e verso la fine della medesima (lettera) lo scritto 'patruus' è cancellato e sopra è aggiunto 'avunculus'

che significa zio fratello della madre» — kaže Josipović na gore navedenoj stranici svog spisa. U pismu, pak, kardinalu Federicu Borromeu, kaže se dalje, upotrebljava neutralan talijanski izraz »mio zio«. Neobjašnjivo bi bilo da se čovjek takve inteligencije i nesumnjive unutarnje sredenosti (što se vidi iz načina njegova pisanja, itd.) zbunjuje u takvim nazivima, kad ne bi bilo posrijedi nešto što njemu samome, doduše, nije ni nepoznato ni nejasno, ali nije namijenjeno javnosti. Ako mu je majka bila sestra Gianbattiste Milanija, zašto se ona nigdje niti aluzijom ne spominje? Ne navodim ovo radi rasprave o tome, nego toliko da objasnim zašto i nadalje smatram da su njegovi roditelji nepoznati.

Što se tiče naziva koji upotrebljavamo za pojedine autore čije ime i prezime nije sasvim utvrđeno, mislim da je najbolje primjenjivati ime i prezime koje sam autor stavlja u naslov svojih objavljenih spisa (ako postoje). Stoga sam u ovome napisu tako postupila. Međutim, kako posljednjih stotinjak godina u spisima na hrvatskom jeziku o Raguseiusu prevladava konvencionalan naziv »Juraj Dubrovčanin«, nisam mogla u člancima o njemu taj naziv ne upotrebljavati, to više što je to bilo i stanovište redakcije časopisa *Prilozi*. Ne smatram da bi, od te hrvatskom jeziku adekvatne konvencije, bolje odgovarao naziv »Raguž«. To bi, naime, također bila konvencija, samo s talijanskim nazivom za Dubrovnik, što držim sasvim deplasiranim. Pozitivno je, međutim, i može biti vrijedan prinos problematici, što Josipović iznosi tu mogućnost (str. 35).

Smatram da bi bilo umjesno ovaj interesantan i vrijedan istraživački rad učiniti pristupačnim našoj javnosti.

MARIJA BRIDA

Zlatko Posavac, *ESTETIKA U HRVATA. Istraživanja i studije*, Nakladni Zavod MH, Zagreb 1986, s. 305

Imajući u vidu rezultate višegodišnjih istraživačkih preokupacija ovoga autora oko markiranja fundamentalnih teorijskih spoznaja o umjetnosti u Hrvata, uvida u povijest estetske refleksije u obzoru filozofijskog, što kritičkih portreta (studije o Haleru, Sladoviću, Macunu), što interpretacija pojava i razdoblja domaće kulturne historije, razmotrit ćemo djelo Zlatka Posavca, netom izašlo (u knjižnici Studija, monografija, kritika, izd. poduzeća »Nakladni Zavod MH«). U svojim osnovnim smjernicama, strukturi i karakteru, valja reći da ono ne smjera biti kronologijom misli i mislilaca naše estetičke tradicije, već vizurom povijesnog raspona prezentiranim izborom nekih ključnih tema historiografije hrvatske estetike. U svojim interpretativnim polazištima kreativnoj rekonstrukciji corpusa estetičkih nazora, autor se držao načela *otvorenosti*, dakle *problemske* relevantnosti estetskih fenomena. Ističući *svjetonazornu* funkciju kulturnopovijesnih i estetičkih interpretacija, autor u pregledu tekstoloških studija daje vlastit doprinos upotpunjavanju praznina i neobavljena historiografskoga zadatka: kroz estetičke *fragmente* približiti nam upravo estetičku zbilju kao višeslojnu ukupnost kulturnopovijesne građe. Upozorivši da mu istraživanja i studije više *markiraju* probleme negoli pružaju cjelovitu sliku i kritičku sintezu, sabirući i propitujući dokumente estetičke refleksije, dosad umnogomu i zanemarivane, autor nam omogućava ponajprije *uvid* u bogatstvo i raznolikost doktrina i problema.